

**ОБРАЗОВАНИЕ И
ФИЛОЛОГИЧЕСКАЯ НАУКА
XXI ВЕКА
ГЛАЗАМИ МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ**

**Сборник
международной
научно-практической
конференции
АСТАНА - УФА – 2023**

**ОБРАЗОВАНИЕ И
ФИЛОЛОГИЧЕСКАЯ НАУКА
XXI ВЕКА
ГЛАЗАМИ МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ**

**Сборник
международной
научно-практической
конференции
для студентов, магистрантов,
докторантов и молодых ученых**

**АСТАНА -УФА
2023**

УДК 37.0+80/81
ББК 74.00+81.2
О-23

Рецензенты:

- Буркова Т.А.* – доктор филологических наук, профессор Башкирского государственного педагогического университета им. М. Акмуллы, Башкортостан, РФ
- Булатбаева Г.Н.* – доктор педагогических наук, Национальная Академия им. Ы. Алтынсарина, г.Астана
- Загатова С.Б.* – кандидат филологических наук, профессор Евразийского гуманитарного института, г.Астана

Научный редактор:

Бижкенова А.Е., доктор филологических наук, профессор Евразийского национального университета им. Гумилева

Редакционная коллегия:

Кенжигожина К.С., PhD, ЕНУ им. Л.Н. Гумилева
Смагулова М.Г., ЕНУ им. Л.Н. Гумилева

О-23 Образование и филологическая наука XXI века глазами молодых ученых: Сборник трудов международной научно-практической конференции. - Астана: ИП «Булатов А.Ж.», 2023. - 193 с.

ISBN 978-601-326-711-1

В сборнике представлены тексты докладов участников одноименной международной научно-практической конференции, проведенной кафедрой иностранной филологии ЕНУ им. Гумилева совместно с кафедрой германского языкознания и зарубежной литературы БГПУ им. Акмуллы.

Тексты не подлежали правке и размещены в авторской редакции и стилистике.

УДК 37.0+80/81
ББК 74.00+81.2

ISBN 978-601-326-711-1

© Коллектив авторов, 2023

A negative attitude is embedded in the semantics of phraseological units that characterize meaninglessness, untruthfulness of speech, and empty talk: *shooting the breeze (the bull)* – қысыр әңгіме, қызыл сөз; *talk rot* – бірдемені шату; *talk through one's hat* – жоқты-барды айту. Such a trait of the people as speaking cautiously is reflected in phraseological units, although not so often: *keep a still tongue in one's head* – аузына ие болу; *choke up* – тіс жармау (батпау). The senselessness of speech, its inexpediency, and, of course, mendacity are also condemned in two nations: *cast pearls before swine* – босқа арам тер болу, сөзін рәсуа ету; *to talk to the wind* – сөзді далаға кетіру, босқа айтылған сөз; *to spin something out of thin air* – ойдан шығара салу, аяқ астынан өтірік айту; *talk someone's ear off, talk nonstop* – аузынан қара қан ағызды, сарнап көп сөйлеу.

The difficulty in using one or another phraseology that characterizes the manner of speaking lies in the correct choice of a specific unit. This choice, of course, is determined by the fine distinction between the semantics of idioms and the appropriateness of their use in a certain situation.

As a result, phraseological units reflecting the manner of speech communication are certainly a reflection of mental structures, occupy an important place in the spiritual culture of the Kazakh and English people, and are used as an effective means of solving communicative tasks.

References

1. Kovalskaya L.G. Intercultural communication as an object of linguistic research // Philological Bulletin: scientific and educational journal. Maikop: ASU, 2000. Pp. 117-119.
2. Zimnyaya I.A. Lingvopsychology of speech activity. M.; Voronezh, 2001. 432 p.
3. Seregina M.A. Model of semiotic analysis of the peculiarities of the functioning of German paremias in speech communication // Bulletin of the Adyghe State University. Ser.: Philology and the Arts. Maikop, 2013. Iss. 4. Pp. 98-104.
4. Morris Ch.W. Foundations of the theory of signs // Semiotics: anthology / comp. by Yu.S. Stepanov. M., 1983. Pp 37-89.
5. Teliya V. N. Priorities and Methodological Problems of the Study of the Phraseological Composition of Language in the Context of Culture // Phraseology in the Context of Culture. M.: Languages of Russian culture, 1999. – Pp.13-24.

«ОТБАСЫ/FAMILY» КОНЦЕПТСІНІҢ ТІЛДЕГІ РЕПРЕЗЕНТАНТТАРЫ

Байзакова В., Даутбаева Қ.

3 курс докторанттары,

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университеті

Түйіндеме: Мақалада «отбасы/family» концептісінің ағылшын және қазақ мәдениетінде қалай көрініс табатыны талданды. Ағылшын және қазақ тіліндегі «отбасы/family» концептісі құрамына кіретін репрезентанттар екі тілде қалай таңбалантыны қарастырылып, оның негізгі ерекшеліктері мен мағынасы айқындалды.

Осындай зерттеу жүргізудің нәтижесінде екі тілде аталмыш концептінің тілде көрініс табуы сол халықтардың менталитетінің этникалық, тілдік ерекшеліктерімен, лингвомәдени табиғатымен түсіндіріледі.

Түйін сөздер: концепт, «отбасы-family» концептісі, тілдік репрезентанттар, метафора, мақал-мәтелдер.

Аннотация: В статье анализируется, как понятие «otbasy/family» отражается в английской и казахской культуре. Как обозначаются репрезентанты, входящие в концепт «otbasy/family» в английском и казахском языках, и определяются их основные признаки и значение. В результате проведения данного исследования выражение упомянутого концепта на двух языках объясняется этническими, языковыми особенностями, лингвокультурным характером менталитета этих народов.

Ключевые слова: Слово, слово, слово, слово, слово

Abstract: The article analyzes how the concept of «otbasy/family» is reflected in the English and Kazakh culture. Representatives included in the concept of «otbasy/family» in English and Kazakh languages are marked in two languages, and its main features and meaning are defined. As a result of conducting such research, the expression of the mentioned concept in two languages is explained by the ethnic, linguistic features, linguistic and cultural nature of the mentality of these two cultures.

Keywords: concept, «otbasy/family» concept, language representatives, metaphor, proverbs.

Тілдің айналамыздағы дүниені бейнелеу және репрезентациялау қабілеті мен табиғаты өзінің өзектілігін жоғалтпаған. Бұл мәселе әр уақытта және әрбір нақты зерттеуде өзінің жаңа растауы мен дәлелін тауып отырады. Тілдің репрезентативті қасиеті адамның ең функционалдық белгілерінің бірі ретінде әлемді көру, оны түсіну, оның ең маңызды сипаттамаларын дұрыс интерпретациялау және сайып келгенде, бұл дүниені өзінің мағыналық, семантикалық, концептуалды салаларында бейнелеуді қамтиды. Дүниедегі және бізді қоршаған шындықтағы маңызды нәрсенің барлығын адам тілі арқылы сөзбен айтып жеткізуге болмайды. Басқаша айтқанда, әлемде ешбір маңызды нәрсе тілдік номинация процесінен өтіп, өзінің барабар тілдік көрінісін таба алмайды.

Оған айқын дәлел ретінде «отбасы» негізгі компоненті бар концептосферасын мысалға алсақ болады. Тілде өте жарқын және бай бейнеленген бұл ұғым, ең алдымен, бізді қоршаған әлемде маңыздылығымен ерекшеленеді. Қазіргі қоғамдағы отбасы феноменінің маңыздылығы даусыз. Адам қоғамның тіршілік иесі ретінде отбасылық қауымдастықтың белгілі бір мүшесі ретінде әрекет ететіні белгілі: ол «immediate family» (жақын туыстар) немесе «extended family» (жақын және алыс туыстар) типтеріне қарамастан [1, 2]. Бұған, негізінен, қазіргі қоғамның белгілі бір индивидуализмге бет бұрған тенденциясы кедергі бола алмайды, бұл салыстырмалы түрде кең таралған тәуелсіз құбылысқа және отбасылық емес өмірге басымдық береді.

Тіпті бұған қарамастан, отбасы қоғамның бір бөлігі ретінде адамдардың өмірінде маңызды рөл атқарып келеді. Аға, апа, бала, ата-ана, жұбайлар, т.б. бір немесе басқа өкілдікте олар қоғамдағы маңызды тұлғалар болды және солай болып қала береді, оларсыз адам толық, барабар және көп

қырлы қызмет ете алмайды. Тағы бір нәрсе, қоғамның әртүрлі типтерінде және әртүрлі этникалық мәдениеттерде отбасы мен отбасы құндылықтары түрліше репрезентацияланады. Тиісінше, «отбасы» ұғымының және оны құрайтын концептінің жекелеген тілдерде берілуі де ерекше болады. «Отбасы» концептосферасының орталық құрамдас бөлігімен тілдің әр түрлі функционалдық салаларында бейнелену тәсілі де әртүрлі болады. Осы зерттеу жұмысында біз «*отбасы/family*» концептілерінің қазақ және ағылшын тілдерінде қалай көрініс тауып, қандай құндылықтарды репрезентациялайтынын талдауға тырысамыз.

«Отбасы» – адамның мінез-құлқын және белгілі бір мәдениет өкілдерінің құндылық бағдарларының ерекшеліктерін түсіну үшін қажетті негізгі ұғымдардың бірі. Кембридж сөздігі бұл ұғымды «бір-бірімен байланысты байланыстармен байланысты адамдар тобы-мысалы, ана, әке және олардың балалары» немесе тек «отбасы балалары» деп анықтайды [3, 67]. Ал Оксфорд сөздігі отбасын толығырақ анықтай түседі: «бірлестік ретінде бірге тұратын екі ата-ана мен олардың балаларынан тұратын топ. Қанмен немесе некемен байланысты адамдар тобы. Қарастырылып отырған адамның немесе жұптың балалары. Ортақ ата-бабаның барлық ұрпақтары» [4. 187].

Үлкен отбасыдан бөлек тұратын шағын отбасылық бірлік болуы, яғни «*immediate family*» құру ағылшын мәдениетіне тән, ал қазақ мәдениетінде «*extended family*» құру, яғни ата әже тәлім-тәрбиесін көру, олардан білім алып, даналығына сусындауда үлкен мектеп, тәрбие, білім жатыр. Сондықтан да «*отбасы/family*» концептілерінің екі тілде көрініс табуы әртүрлі болуы заңды құбылыс. Мәселен, британдықтардың мәдениетінде кәмелеттік жасқа толған балалар міндетті түрде үйден кетіп, ата-анасының қамқорлығынсыз өз өмірін жалғастыруы керек деп жалпы қабылданған. Сондықтан да болар отбасыға қатысты мынадай метафоралық модельдер қолданылады:

1. *Families are Snowflakes. They're all Unique!* (Жанұялар – бұл қар бүршіктері. Олардың барлығы бірегей!)

Әрбір қар бүршіктері мүлдем бір-біріне ұқсамайтын бірегей. Егер сіз олардың барлығын микроскоп арқылы қарасаңыз, сіз ешқашан бірдей екеуін көрмейсіз. Отбасы да саусақ іздері сияқты қайталанбас, өзгеше. Олар барлық пішіндер мен өлшемдерде келеді. Әр отбасында көптеген тұлғалар бар және әр отбасы мүшесісі өзінің даралығымен ерекшеленеді. Мысалы:

*My family is a snowflake
It's unique in its own ways
No one can make me happier
Especially on bad days
Mom knows how to make me laugh
And I love the way Dad plays*

2. *My Family is a Zoo* (Менің отбасым – хайуанаттар бағы)

Хайуанаттар бағы – бұл әртүрлі жануарларға толы орын. Кейбіреулер коала сияқты тыныш және ұйқышыл, ал басқалары қолтырауын сияқты ақылсыз және ашулы. Отбасы әдетте жиі әртүрлі тұлғаларға толы. Мысалға:

Your little brother might be a bull who runs around the house causing a mess. Your sister might be a cat always avoiding everyone. Your Dad might be a lion with a big beard.

3. *My Family is my Rock (Менің отбасым – менің жартамсым).*

Метафораларда тас, жартаc деген сөздер бір нәрсенің күшті және тұрақты екенін көрсету үшін қолданылады. Көпшілігіміз үшін отбасы біз үшін берік және тұрақты нәрсе. Анамыз бен әкеміз бізге қарап, ауырып қалсақ немесе қиыншылыққа тап болғанда көмекке келеді. Егер сіздің отбасыңызда сенуге болатын күшті адам болса, олар туралы арнайы айту үшін осы метафораны қолдануға болады. Мысалы, *“my father is my rock”* немесе *“my mother is my rock”*.

Қазақ мәдениетін зерделей отырып, қазақтар үшін отбасы қасиетті, өмірдің туатын жері екенін аңғаруға болады. Қазақтар ертеде көшпелі халық болған. Сондықтан қазақ мәдениетінің көптеген концептілерінде бұл құбылыс көрініс тапты. Көшіп-қонып жүрген азамат өз тірегін, танылуын ошақ қасына теңеген шаңырақтан тапты. Қазіргі қоғамда патриархалдық дәстүрлер шығыс отбасының негізі ретінде қызмет етеді деп жалпы қабылданған, ал қазіргі әдебиетте бұл пікір негізінен теріске шығарылады. Көшіп-қону немесе соғыс кезінде ғана адамның рөлі артады деп есептеледі. Отбасындағы әйелдің рөлі маңыздырақ болып саналады, өйткені «құнарлылық», «ошақ», «отбасы жайлылығы» сияқты ұғымдар әйел бейнесімен байланысты. Мысалы:

«Атасыз үй – батасыз, анасыз үй – панасыз», «Үйді қырық еркек толтыра алмайды, бір әйел толтырады», «Үйдің басын қатын қосар, Елдің басын батыр қосар», «Атасыз үй болса да, ассыз үй болмайды», Еркек сергек ұйықтаса, ырыс бітеді, әйел сергек ұйықтаса, жұмыс бітеді. Жақсы таз басын жасырмайды, Жақсы әйел асын жасырмайды.

Сөздікте екінші орынды негізінен ауызекі тілде қолданылатын «үй іші» тіркесі алады. Әр отбасы өз шаңырағын қатты құрметтейді. Қазақ өз үйін отбасын қорғайтын киелі нәрсе деп есептейді. Қазақтың үйінде қонақ ренжімейді. Шақырылған және шақырылмаған қонақтарға кеңпейілділік көрсетіледі және сыйлық ретінде өздеріне ұнайтын затты таңдай алады. Бір қызығы: қазақта ақ сусынды жерге төгу әдетке жатпайды. Жылан киіз үйге жорғаласа ғана ерекше жағдай жасалуы мүмкін. Сосын басына сүт немесе қымыз құйып жіберді, ол жорғалап кетті. Киіз үйдің сыртында оны өлтіруге болады. Бұл қазақтың өз үйінде ешкімді ренжітпейтінін көрсетеді. Мысалға, *«Үйіңе қонақ келсін, алыстан сұрап келсін», «Үй баласымен базарлы, қонағымен ажарлы», «Үй иесі мейірлі отырса, қонақ көңілді отырады», «Атасыз үй болса да, ассыз үй болмайды»* деген мақал-мәтелдер үй іші ең

біріншіден қонайжайлылықпен байланысты екендігін тағы да дәлелдей түседі.

Екі тіл мәдениетінде де «отбасы/family» концептісі отбасының ұйытқысы әйел образымен, оның рөлі мен маңыздылығымен сипатталады: *Анасына қарап қызын ал, Жақсы әйел – жарым ырыс, Жақсы әйел жаман еркекті түзетеді, Жақсы әйел – теңі жоқ жолдас, түбі жоқ сырлас, A woman's place is in the home, In a good family the husband is deaf and the wife blind, You can't be the head of a family unless you show yourself both stupid and deaf.*

Сонымен, «отбасы/family» концептісінің мәнін ашатын тілдік репрезентанттары екі тіл мәдениетінде екі түрлі таңбаланады және олай болуы заңды құбылым, өйткені ол өз кезегінде екі тіл мәдениетін, тыныс-тіршілігінен, наным-сенімінен, ұлттық ерекшеліктерді, ұлт болмысын танытады.

Пайдаланған әдебиет тізімі

1. Mayntz, M. Definitijn of Extended Families / M. Mayntz // Lovetoknow [Electronic resource]. – 2011.-Mode of access: [hppt://family.lovetoknow.com/about-family-values/definition-extendedfamilies](http://family.lovetoknow.com/about-family-values/definition-extendedfamilies). – Date of access : 08.03.2023.
2. Mayntz, M. Definition of a Nuclear Family/ M. Mayntz // Lovetoknow [Electronic resource]. – 2011. – Mode of access: <http://family.lovetoknow.com/definition-nuclear-family>.-Date of acces: 08.03.2023.
3. Cambridge dictionary, 2012, – 722 p.
4. Oxford English Dictionary, 2008. – 4340 p.
5. Кронгауз, М. А. Язык. Культура. Познание / М.А. Кронгауз. – М.: Русские словари. 1996. – 416 с.
6. Әмірбекова А.Б. Концептілік құрылымдардың поэтикалық мәтіндегі вербалдану ерекшеліктері. Филол. ғыл. канд. дис. – Алматы, 2006. – 125 б.
7. Байғұтова А.М. «Қазақ әйелі» концептісінің этномәдени сипаты: фил.ғыл. канд. дис. – Астана, 2008. – 145 б.
8. Гумбольдт В. Язык и философия культуры. – М., 1988. – С.15
9. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М., 2004. – 350 с.

ҚАЗАҚ, ОРЫС, АҒЫЛШЫН ЖӘНЕ НЕМІС ТІЛДЕРІНДЕГІ ТҰРАҚТЫ ТІРКЕСТЕРДІ САЛЫСТЫРУ

Жанатова А.Ж.

Шет тілі: екі шет тілі факультеті

3 курс студенті

Жумакелдына Б.К.

педагогика ғылымдарының магистрі

Ә. Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті

Түйіндеме: *Фразеологизмдер – халықтың гасырлар бойы көңілге түйіп, сұрыптап жеткізген, образдар дүниесінің тілдік элементтері. Адам, қоғам, табиғат, өмір немесе*